

Зануритись у яблуневий сад.
Послухати пташок, зіграти на сопілці,
Під старезним дубом відпочить,
І залишитись тут у цій землі вкраїнській,
Щоб для нащадків залишити слід
І ось весна, дві тищі двадцять другий,
Та ти вцілів, бо тебе не спіймати!
Чи може хтось цього не зрозумів?
І хай цвітуть сади, нехай пташки щебечуть
І знову прозвучить «De Libertate»
Святую вольність не спіймать!

Список використаних джерел

1. Сковорода Г. Повне зібрання творів : у 2 т. / [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) ; вступ. ст. В. Шинкарука та І. І. Іваньо] ; Ін-т філософії АН УРСР. Київ : Наук. думка, 1973. Т. 1. 531 с.

УДК 101.9:7](477)

Людмила Рінгіс,
*провідний бібліотекар
Наукової бібліотеки імені М. В. Довнар-Запольського
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана,
голова правління клубу «Дорогами до прекрасного»*

ВДРУГЕ ВІДКРИТИЙ У США ПАМ'ЯТНИК ГРИГОРІЮ СКОВОРОДІ

З прадавен існує традиція вшановувати видатних особистостей засобами скульптури, мистецтва ліплення й висікання, творців об'ємного зображення. Нас вражає, коли відтворений образ немов живий. Скульптура змушує замислитися: камінь перетворився на людину чи людина перетворилась у камінь. Пам'ятники – завжди відкрита поглядам людей книга історії. І це дійсно так. Недарма ж скульптура – одне з найдавніших мистецтв, що по своїй природі звернено і до минулого, і до теперішнього, і до майбутнього. Пам'ятники передають дихання епохи і віддзеркалюють суспільство, яким створені. Встановлення пам'ятників конкретним постатям історії та культури – це визначення символів національної та політичної ідентичності країни.

Побачити на власні очі пам'ятники, встановлені мандрівному народному філософу, найперше в Україні – такий задум виникла ще у 2002 році коли ми, клуб викладачів Київського національного економічного університету «Дорогами до прекрасного», спільно зі студентським клубом «Скіфи», за сприяння відомого письменника, Заслуженого журналіста України, сковородознавця Володимира Яковича Стадниченка запланували побувати в місцях, які сховає Григорій Сковорода. Одразу ж виникли запитання: яка загальна кількість пам'ятників українському мислителю? Коли й де саме встановлені пам'ятники? А ще було цікаво дізнатися, хто їхні автори, і хто той митець, який перший створив скульптурний портрет Григорія Савовича.

Цикл подорожей під девізом «Шляхами Сковороди» передбачав насамперед відвідини музеїв, створених на його честь. Побувавши у Ковраї, Чорнухах, Лохвиці, Переяславі, Сковородинівці, зібрали свою колекцію зображень пам'ятників українському просвітителю й поету. А поступово опрацювавши доступні джерела інформації, впевнилися, що пам'ятників не так вже й багато, то пошук розширили, вишукуючи всі скульптурні зображення мандрівного філософа. Виявилось, що над образом Г. Сковороди працювало понад 60 скульпторів (і наш список скоріше за все неповний). Крім фотозображень існуючих пам'ятників та цікавих історій про них, зібралася низка повідомлень та здогадок про пам'ятники, які, на жаль, вже не зможемо побачити, бо вони з різних причин не збереглися в часі.

За словами відомого радянського скульптора Сергія Коньонкова, ніщо не має такої невичерпної, масової аудиторії, як пам'ятник на площі міста. Напевне пам'ятники Григорію Сковороді мали б бути в усіх містах, де побував мандрівний філософ. Але, на жаль, нема єдиного продуманого плану, згідно з яким надаються держзамовлення, який надихає скульпторів підвищувати майстерність і перемагати в конкурсах проєктів, а місцеві адміністрації спонукає відшукувати кошти і виділяти місце встановлення пам'ятників для гідного вшанування видатного сина українського народу.

Здаєн так склалося, що світова значимість конкретної постаті підкреслюється пам'ятниками, встановленими за кордоном. Порівняно з Кобзарем, якому на сьогоднішній день існує понад 1300 пам'ятників у 50 країнах світу на всіх континентах, кількість закордонних скульптурних відзнак Варсаві, синові Світу, набагато скромніша.

Є дві меморіальні дошки з барельєфним зображенням українського мандрівного філософа: одна в угорському місті виноробів

Токаї, де Григорій Сковорода перебував із комісією Федора Вишневецького, а друга в Братиславі, куди навідував до бібліотеки найстарішої вищої школи Словачії.

Також є й два пам'ятники: перший був встановлений у США в м. Сілвер-Спрінг у 1992 році, відкриття було урочистим в присутності посла України в Сполучених Штатах, пам'ятник освятили католицький і православний священнослужителі. Другий, роботи українського скульптора Сейфаддіна Гурбанова, – у Словенії в «Парку книги» міста Любляна, урочисто відкритий в листопаді 2016 року в присутності президентів двох країн.

Про історію першого й тривалий час єдиного закордонного пам'ятника Сковороді дослідження було досить тривалим. У книзі «Наш перворозум. Григорій Сковорода на портреті і в житті» у заключному переліку восьми пам'ятників, що ілюструють фотокнигу, є запис: *Пам'ятник Г. С. Сковороді у м. Сілвер-Спрінг, США. Скульптор М. Родес. 1992 р.* [1, с. 178].

Через Інтернет знайти якусь інформацію про скульптора на прізвище Родес, не знаючи навіть повного імені, не вдалося. Всі провайдери, що шукають по російських та українських сайтах, надавали посилання на острів Родос. Поділилася проблемою з друзями із Праги – Діною та Олександром Муратовими, колишніми киянами, невтомними дослідниками, з якими співпрацюємо вже чимало років. Вони одразу відгукнулися, сповістивши, що до пошуків долучився їхній заочний знайомий Грегор Гагарін із Сполучених Штатів. А ще через кілька днів надійшла коротенька довідка, що містер Марк Родес, скульптор, працює ад'юнкт-професором мистецтв Університету міста Річмонд, також додавалась електронна адреса й номер телефону.

А далі вже з розмови з самим Марком Родесом стало відомо, що на початку 90-х років через містера Примака від Української національної асоціації він отримав замовлення виготовити в бронзі статую українського філософа Сковороди 2/3 розміру для встановлення пам'ятника у м. Сілвер-Спрінг, штат Мериленд. Більш повної адреси не пам'ятає, але знає, що через декілька років виникли проблеми чи то з організацією, чи з розміщенням пам'ятника, і статую переправили до Річмонду. Де вона знаходиться зараз, не відає, і дізнатися не зможе, бо містер Примака нині вже покійний. З ким ще можна зв'язатися, професор не знає. Та й не сподівається, що скульптура є десь на виду як пам'ятник історичній особі, скоріше, як говорять, стоїть «як хтось на задньому дворі». Що ж, хоч і сумна, та досить знайома ситуація –

«пам'ятник не вписався у нову концепцію». І все ж дослідження не хотілось вважати завершеним.

Продовжуючи пошуки, вдалося таки знайти серед архівних номерів часопису «Свобода» інформацію про встановлення в 1992 році пам'ятника українському просвітителю біля собору Святого апостола Андрія Первозванного УПЦ у м. Сілвер-Спрінг (передмістя Бостона) за ініціативи історико-філософського Товариства імені Григорія Сковороди. Це Товариство (певне саме його назвав Марк Родес Українською національною асоціацією) існує з 1987 року, очолює його доктор Р. Ніколс, а віцепрезидентом і секретарем є Григорій Приймак (містер Примак!), виходець із Чорнух, нащадок з роду Григорія Сковороди. Метою Товариства є популяризація філософського вчення Г. Сковороди та розповіді про незалежну Україну серед американського населення. Подібне наукове Товариство імені Григорія Сковороди, очолюване доктором філософії Євгеном Калюжним, було засновано також у Монреалі. Але знайти інформацію про наявність пам'ятника Г. Сковороді в Канаді поки не вдалося.

Про хід дослідження вшанування Григорія Сковороди засобами скульптури розповідала університетська газета «Економіст» і центральна газета «Демократична Україна», вміщено ілюстрації та нарис в книзі В. Стадниченка «Учитель життя. Сковорода як гасло часу» [2, с. 449–459]. А ще створено декілька презентацій: «Сковорода в камені і бронзі», «Скульптурні портрети Сковороди», «Сковородіана скульптора Івана Кавалерідзе».

Сподівались, що до 300-річчя народин кількість закордонних пам'ятників Григорію Сковороді побільшає, адже інтерес до мудрості українського просвітителя за кордоном, особливо в країнах Європи, помітно зростає.

І от 2 грудня 2022 року в ЗМІ повідомлення – відкрито пам'ятник у самому центрі Вашингтона біля Українського дому. Фігуру «Сковорода з посохом» впізнала одразу. Так, це статуя роботи Марка Родеса, вона не загубилася! Вдруге відбулося в США відкриття пам'ятника українському Любомудру, знов урочисто в присутності повноважного посла України в Сполучених Штатах і автора скульптури Марка Роудса (М. Родеса).

На постаменті пам'ятника українською й англійською висічено текст:

Григорій Сковорода (1722–1794) український філософ – гуманіст – просвітитель – поет. «Пізнай сам себе».

Дослідження «Сковорода в скульптурі» не будемо вважати завершеним. Це захоплююча справа: відвідувати художні виставки

й переглядати опубліковані каталоги Великого Скульптурного Салону, Всеукраїнського трієнале скульптури, поповнювати колекцію зображень об'ємних портретів, довідуватись нові історії про існуючі пам'ятники й цікавини про авторів.

Напевне будуть ще пам'ятники українському просвітителю, філософу, поету, письменнику й композитору, адже серед митців, зокрема й скульпторів, зростає інтерес до невловимого Григорія Савовича Сковороди, до його мудрого слова, до його духовного потенціалу, що був, є й буде для нас взірцем довіку.

Список використаних джерел

1. Стадниченко В., Шудря М. Наш Перворозум. Григорій Сковорода на портреті і в житті : фотокнига. Київ : Спалах, 2004. 179 с.

2. Рінгіс Л. Ми шукали Сковороду по всьому світі. *Учитель життя. Сковорода як гасло часу* : нарис, дослідження, інтерв'ю, світлина / авт.-упоряд. В. Стадниченко ; авт. передм. М. Сулима. Київ : Успіх і кар'єра, 2016. 560 с.

УДК 165

Євген Чорний,
*провідний спеціаліст
Інституту проблем безпеки
атомних електростанцій НАН України*

С-КОВО-РОДА. ФЕНОМЕН Г. СКОВОРОДИ

Цей огляд є спроба поглянути під дещо незвичним кутом зору на знакові грані інтелектуальної та духовної величі Григорія Сковороди за даними, досить добре відомими з усієї багатогранності цього дивного Чоло Віка.

Звісно, не в перший раз надаються відповіді на питання: в чому велич і в чому «таємниця» величі Григорія Савовича Сковороди? Численні публікації, монографії щодо відповіді на такі питання свідчать, що можна багато чого сказати і написати. Проте, з усього сказаного і написаного за більше ніж 200 років, здається, одна з вагоміших причини загадки постаті Г. Сковороди для людства залишається як би і непоміченою, ніби не існуючою. Це дозволяє зазначити, що поки що самою слушною відповіддю щодо загадковості сили впливу цього українського мислителя наразі